

התקרבות בין סין ותורכיה, על מה ולמה? מאת רועי ילינק

מבט מבס"א מס' 576, 1 בספטמבר 2017

תקציר: היחסים בין סין לבין תורכיה, ידעו עליות ומורדות חדות. בעשור הראשון של המאה הנוכחית גדל היקף הסחר בין המדינות בצורה משמעותית ביותר. בימים אלו חוות המדינות עדנה ביחסים ביניהן על רקע הרצון של תורכיה לקחת חלק משמעותי ביוזמת BRI והמאבק של ההנהגה הסינית במיעוט האויגורי. ימים יגידו אם הידידות תחזיק מעמד ותצמח לידידות ברת קיימא, או שבסיס התמיכה של ארדואן לא יאפשר לו ליהנות מהידוק היחסים עם סין בתמורה לשינוי גישתו למיעוט האויגורי. אם ללמוד מההצהרות הנוכחיות, הרי שהברית בין הצדדים עשויה להחזיק מעמד ולצמוח שכן לשני הצדדים אין אופציה חלופית למילוי הצורך שברית זו ממלאת.

היחסים בין סין לבין תורכיה, ידעו עליות ומורדות חדות. מאז נחתמו היחסים הדיפלומטיים בשנת 1971, לא נעשו מאמצים מצד הצדדים ליצר מערכת יחסים עמוקה. בעשור האחרון של המאה הקודמת חל שיפור ביחסים והחל שיתוף פעולה צבאי מוגבל בין המדינות. בעשור הראשון של המאה הנוכחית גדל היקף הסחר בין המדינות בצורה משמעותית, וצמח ממיליארד דולר בשנת 2000 לכשלושים מיליארד דולר בשנת 2015. בימים אלו חוות המדינות עדנה ביחסים ביניהן על רקע הרצון של תורכיה לקחת חלק משמעותי ביוזמת BRI והמאבק של ההנהגה הסינית במיעוט האויגורי. ב-3 באוגוסט 2017 נפגשו בבייג'ינג שרי החוץ של שתי המדינות, מבלוט צ'אבושאולו ווואן יי על מנת לדון במכלול היחסים בין הצדדים, והפגישה הסתיימה בהצהרות משותפות של השרים. השר התורכי הדגיש כי הממשל התורכי ימנע כל פרסום העשוי להתפרש כאנטי-סיני בכלי התקשורת התורכיים, בטענה שביטחון סין קשור בביטחונה שלה. הכתבות המדוברות עוסקות בעיקר בנושא המיעוט האויגורי. הצהרה זו, שמשמעותה הידוק נוסף סביב התקשורת התורכית, הופיע מעט יותר משנה לאחר ניסיון ההפיכה הכושל כנגד הנשיא התורכי, רג'פ טאיפ ארדואן. בזמן שחלף מאז אותו ניסיון כושל סגרו השלטונות בתורכיה כ-150 כלי תקשורת וכ-160 עיתונאים נכלאו. המהלך הפוגע בחופש התקשורת בתורכיה נעשה במטרה להתקרב לענק הסיני. בשל רצון זה היה מוכן ארדואן לשנות מן הקצה אל הקצה את יחסו כלפי האויגורים.

האויגורים הינם מיעוט מוסלמי סוני החי במחוז שינג'יאנג, בצפון מערב סין ומשתייך מבחינה אתנית לקבוצת העמים התורכיים. מיעוט זה נמצא בעימות מתמשך עם הממשל המרכזי בבייג'ינג. עימות זה הוא פועל יוצא של הדרישה האויגורית לזכות במדינה עצמאית נפרדת ומובדלת מסין, המשטר הסיני מצדו נוהג להפגין יד קשה

כנגד שאיפה זו. מאות ואולי אלפים מהם ברחו משינג'יאנג לתורכיה, מדינה שרבים מהם רואים מדינה ידידותית בשל הבסיס הדתי ותרבותי המשותף. המשטר בבייג'ינג חוזר ומזהיר כי חלק מאותם פליטים משתלבים בארגוני הטרור בעיראק ובסוריה, ועשויים לחזור לשטחה של סין ולבצע פעולות טרור ועל כן צמצום החשיפה של הנושא בתורכיה עשוי לסייע להילחם בתופעה. הנשיא התורכי, שאמר כי "האויגורים מיצגים את התרבות התורכית המקורית העתיקה" ראה עצמו כמגנם ותקף פעמים רבות את המשטר הסיני על היד הקשה שהוא מפעיל כנגדם. כך למשל בשנת 2009 אמר ארדואן בתגובה למהומות אלימות, שפרצו במחוז שינג'יאנג, כי "האירועים האלה בסין הם רצח עם ואנחנו קוראים לממשלת סין שלא להשקיף עליהם כצופה מהצד. מדובר בברבריות ברורה".

אולם בשנה האחרונה שינה ארדואן גישה זו וכך החלה ההתקרבות בין הצדדים ששיאה בפגישה בין שרי החוץ ובעיקר בהצהרה התורכית לפיה הביטחון של סין קשור בביטחונה. השינוי בגישתו של הנשיא התורכי לנושא האויגורי בפרט ולסין בכלל נובעת משתי סיבות מרכזיות. אך ראשית יש לציין ששינוי זה עלול לפגוע בזרם הדתי-לאומני בתורכיה, המהווה את בסיס התמיכה המרכזי של ארדואן, ועל כן יש להמשיך ולעקוב האם הנשיא התורכי לא ינסה לדבר בשתי קולות – האחד כלפי סין והאחר כלפי בסיס התמיכה המקומי שלו. יוזמת BRI של הנשיא הסיני יכולה להעמיד את הכלכלה התורכית על הרגליים ולאפשר לנשיא התורכי לבצר עוד יותר את מעמדו. מיקומה הגאוגרפי של תורכיה, המהווה חיבור יבשתי בין יבשת אסיה לאירופה, חשוב עד מאוד להצלחתה של היוזמה ועובדה זו ידועה לצד התורכי.

נדמה שהבנה זו, שמשמעותה ששיתוף פעולה עם הסינים יכול להביא לביצור מעמדו של ארדואן חלחלה עמוק והיא שהביאה אותו לשנות את גישתו ולפעול להשכחת משקעי העבר. נוסף על כך, כישלונה של ארה"ב בפתרון הסכסוכים באזור המזה"ת וכניעתה לאיראן במסגרת הסכם הגרעין צמצמו עד מאוד את רצונם של התורכים להיות חלק מגוש המדינות המונהג באופן מסורתי בידי ארה"ב. גם כישלונותיה החוזרים ונשנים של אנקרה להתקבל כחברה באיחוד האירופי הציבו את ההנהגה התורכית בפני עובדה כמעט מוגמרת, לפיה התורכים אינם שייכים לקבוצת המדינות שנהוג לכנותם "מדינות המערב" או מדינות בעלות ערכים מערביים.

העובדות שעוד ועוד תכנים נסגרים בפני משתמש האינטרנט הסיני ושגם הרשת הפרטית המדומה (VPN) אשר מאפשרת לעקוף את חומת ההגנה עלולה להיחסם בקרוב, מצביעות פעם נוספת על כך שההנהגה הסינית אינה רואה בעיה בצמצום חופש התקשורת. מובן שהצעד התורכי, שחוסם כל ביקורת מצד גורמים תורכיים הרואים באויגורים אחים, היה מתואם עם הרשויות הסיניות ובתמורה לכך סין עשויה לתרום רבות לשגשוג הכלכלי של תורכיה. המשטר התורכי, שכפי שהוזכר לעיל, עסוק בין כה וכה בהגבלת חופש התקשורת, נדרש לשלם מחיר נמוך יחסית על מנת לזכות בידידותה הקרובה של סין ובאפשרות ליהנות משגשוג כלכלי. ימים יגידו אם הידידות הזו תחזיק מעמד ותצמח לידידות בר קיימא, או שבסיס התמיכה של ארדואן לא יאפשר לו ליהנות מהידוק היחסים עם סין בתמורה לשינוי הגישה למיעוט האויגורי. אם ללמוד מההצהרות הנוכחיות הרי שהברית בין הצדדים עשויה להחזיק מעמד ולצמוח שכן לצדדים אין אופציה חלופית למילוי הצורך שברית זו ממלאת.

* רועי ילינק הוא דוקטורנט בחוג ללימודי המזה"ת באוניברסיטת בר-אילן.

סדרת הפרסומים מבט מבס"א מתפרסמת הודות לנדיבותה של משפחת גרג רוסהנדלר.